

Liturgia online – <http://www.liturgia.hu>

Szerző Dolhai Lajos

Cím Az Atya személye a liturgiában

Megjelenés Távlatok 43 (1999/1) 24-35

Tárgyszavak Liturgikus teológia, Szentmise, eukarisztikus imádság

Dolhai Lajos

AZ ATYA SZEMÉLYE A LITURGIÁBAN

II. János Pál pápa kívánsága szerint a 2000. jubileumi év harmadik előkészületi éve: az Atyaisten éve. A Fiú és a Szentlélek után ebben az évben tekintetünk az Atyára irányul, hiszen előkészületünk célja éppen az, hogy Krisztus által (első év) a Szentlélekben (második év) visszataláljunk az Atyához. Az apostoli körlevél szándéka szerint nemcsak az utolsó előkészületi év, hanem tulajdonképpen a nagy millenáris ünnepség is az Atyára irányul, hiszen „*a jubileum, melynek középpontja Krisztus, egy nagy hálaadás lesz az Atya felé*”.¹ Az ünneplésben a megtérés és a lelki megújulással együtt jelen van a Szentháromság, s különösképpen is az Atya megdicsőítése, akitől minden jó adomány származik, s akire a világban és a történelemben minden irányul.

Az Atya szerepe az üdvtörténetben

Az V. század óta ismert és egyre inkább elismert teológiai alapelv: „Az imádság törvénye, a hit törvénye”.² Ez nemcsak azt jelenti, hogy az Egyház imádságaiban tükröződik az Egyház hite, hanem azt is, hogy imádságainknak igazodnia kell az Egyház hitéhez. Ezért első lépésben érdemes röviden összefoglalni az Atyaisten sajátos üdvtörténeti szerepét.

Az üdvtörténetnek szentháromsági struktúrája van, amit röviden így foglalhatunk össze: Az Atya akaratából emberré lesz a Fiú, hogy minket megváltson, majd pedig a megdicsőült Fiú az Atyával együtt küldött Szentlélekben az Istentől eltávolodott világot ismét az Atyához vezeti vissza. Az Atya jóvoltából Jézus Krisztus által a Szentlélekben „szabad utunk” van az Atyához (Ef 2,18). A latin nyelvű teológia tömör megfogalmazása szerint az üdvtörténet struktúrája: „*A Patre, per Filium eius, Iesum Christum, in Spiritu Sancto, ad Patrem*” (= az Atyától, a Fiú által, a Szentlélekben az Atyához). Így tehát üdvösségünk művében egy felülről lefelé: az Atyától a világ felé (descendens), és egy alulról felfelé: a világtól az Atya felé (ascendens) menő irányulást figyelhetünk meg. Az üdvtörténet alapján kijelenthetjük, hogy az Atya úgy jelenik meg számunkra, mint akitől minden „jó adomány” származik és akihez minden teremtmény visszatér. A Fiú az, aki által a legnagyobbat, a megváltás adományát elnyerjük. A Szentlélek pedig az, akiben ma is

¹ *Tertio millennio adveniente* 49.

² Az alapelv tanítóhivatali megnyilatkozásban először a tévesen Coelestinusnak tulajdonított "Indiculus"-ban található meg, vö. DS 238-249, szószerint DS 246.

megtapasztalhatjuk Isten ajándékait. A négy előjárószó: „a” (=től), „per” (=által), „in” (=ben), „ad” (=hoz) nemcsak a Fiú és a Szentlélek sajátos üdvtörténeti szerepére mutat rá, hanem arra is, hogy az üdvtörténet kiindulópontja és végpontja az Atya.³ Minden az Atyától ered és oda tér vissza. A mennyei Atya az őskézdet és reményeink szerint a boldog vég. Az Atya minden dolgok forrása és célja (1Kor 8,6); éppen ezért a Fiú is, aki csak tőle való függésben cselekszik (Jn 5,19;14,10;15,10), az idők végén aláveti magát neki, mint Fejének (1Kor 15,28, 11,3).

Ezért az Atya szerepét jobban kell hangsúlyoznunk, főként a kegyelmi életben és a liturgiában. Rá kell arra mutatnunk, hogy egyrészt az Atya az, aki a Fiún keresztül küldi a Szentlelket a lelkünkbe, hogy ott hitet és szeretetet ébresszen, másrészt Ő a hívek Szentlélekben megfogant és a Fiú által közvetített hódolatának végpontja. A Katolikus Egyház Katekizmusa (1993) is hangsúlyozza, hogy „az Atya a liturgia forrása és végső célja” (KEK 1077-1083). Csak így érthetjük meg a keresztény liturgia kettős dimenzióját, „amely a hit és a szeretet válasza azokra a „lelki áldásokra”, amelyekkel az Atya megajándékozott minket” (KEK 1083) Ha a kinyilatkoztatás célja az, hogy minket bekapcsoljon a Szentháromság életébe, akkor ennek már itt a földön, Istennel való imádságos kapcsolatunkban is meg kell mutatkoznia, mert a keresztény imát a keresztény hit struktúrája határozza meg.⁴ A sajátos szentháromsági struktúrának a hívek imádságos életében is meg kell mutatkoznia. A Szentírás, az egyházatyák és a legrégebbi liturgikus szövegek, különösképpen is „az Atyához intézett imádságok” (vö. 2. rész) erre figyelmeztetnek bennünket.

Az *Újszövetségben* főként János evangéliuma és a páli levelek emlékeztetnek bennünket erre a törvényszerűsége. *János evangéliumának egyik fő témája* Jézus küldetés tudata, amelyben az Atya szerepe különösen is hangsúlyozott. Jézus egyértelműen kijelenti, hogy „Én nem magamtól jöttem, az Atya küldött engem” (8,42). Mert az Atya küldött engem, azért szavam az ő szava (7,16-18), tettem az ő akarata (4,34). Jézus kéri az Atyát, hogy tanítványai egyek legyenek, "hogy elhiggye a világ, hogy te küldtél engem" (17,21). Még nyilvános működése idején megígéri tanítványainak a Szentlelket, aki velünk marad mindörökké (14,16). Miután küldetését elvégezte, Jézus elmegy ahhoz, aki küldte (16,5). Jézus egész életét e szavakban foglalta össze: „Az Atyától jöttem, és beléptem a világba; most pedig elhagyom a világot, és az Atyához térek vissza” (17,28). "Az Atyától" - és az "az Atyához", e a két viszony, mint kiindulás és végpont fejezik ki legtökéletesebben Jézus életét és küldetését.

Emelkedett hangnemben fogalmazza meg ugyanezt az efezusiakhoz írt levél első fejezete: "Áldott legyen az Isten, *Urunk Jézus Krisztus Atyja*, aki Krisztusban minden mennyei, lelki áldással megáldott minket...szeretetből arra rendelt, hogy - akaratának tetszése szerint - *Jézus Krisztus által* fogadott fiaivá legyünk, s magasztaljuk fölséges kegyelmét, amellyel szeretett Fiában fölkarolt minket... Benne kaptátok ti is a *megígért Szentlélek pecsétjét*, miután hallottátok az üdvösség igéjét. Ő

³ VAGAGGINI, C., *Il senso teologico della liturgia*, Róma 1965, 202.

⁴ *A keresztény elmélkedés néhány szempontja*, Római dokumentumok I, SZIT. Budapest 1991, 8.

örökségünk foglalója, amíg *Isten dicsőségének magasztalására* teljesen meg nem váltja tulajdonát" (1,3-14). Az efezusi levél ezzel a dicsőítéssel kezdődik. Ez a dicsőítő és hálaadó imádság az Atyára irányul, mert tőle ered az áldás, és ő Krisztusban nyilatkoztatta ki jóságát és irgalmát. Az áldás kapcsolatos a Szentlélekkel is, hiszen ő is felülről jövő igazi ajándék. Ő alakít át bennünket Isten gyermekeivé és benne tudjuk Istent Atyánknak szólítani és magasztalni (Róm 8,15; Gal 4,6).

Az efezusiakhoz írt levél első három fejezete, amelyben az apostol magasztalja Isten üdvözítő kegyelmét, melyet Jézus Krisztus által ajándékozott az emberiségnek különösen is utal a megváltás Atyától kiinduló és Atyához visszatérő szentháromságos struktúrájára. Az 1,3-14; 2,11-21; és az egész harmadik fejezet emlékezteti a zsidókat és a pogányokat arra, hogy Isten, az Atya jóságából Jézus Krisztus (a Fiú) által mindnyájunknak "szabad útja van egy Lélekben az Atyához" (Ef 2,18). A korintusiakhoz írt levélben, amikor az apostol "a test szerint való élet" és a szabados életforma veszélyeire figyelmeztet nemcsak a Szentlélekre utal, hanem a megváltói Fiúra és az Atyára is, akit nemcsak imádságunkkal, hanem életformánkkal is meg kell dicsőíteni: „Sem parázna, sem bálványimádó, sem...rabló nem részesül Isten országában (vö.= eljutni az Atyához). Néhányan ilyenek voltatok, de az Úr Jézus Krisztus nevében (vö.=a megváltás Krisztus által) és Istenünk Lelke által (vö.= a Lélekben) megtisztultatok...Nem tudjátok hogy testetek a bennetek lakó Szentlélek temploma, aki bennetek van? Nem tudjátok, hogy nem vagytok magatokéi? Nagy volt a ti váltságdíjatok. (vö.=a Fiú) Dicsőítsétek meg tehát az *Istent* (az Atyát) testetekben" (1 Kor 6,19-20). Tehát az Atyától mint az élet forrásától kaptuk testünket, a Szentlélek templomát és már most a földi életünkben is az Atya dicsőítésére kell törekednünk, hogy eljuthassunk Istenhez, az Atyához.

Az apostol, akinek a leveleiben gyakran találkozunk dicsőítő és hálaadó imádságszövegekkel, felhívja figyelmünket a helyes keresztény imádságra; arra, hogy a Szentlélekben (Róm 8,15;1Kor 12,3), Krisztus által (2Kor 1,20;Kol 3,17) az Atyának felajánlott (Zsid 3,15), imádságunk legyen állhatatos (Róm 12,12; 1Kor 7,5) és folytonos. A keresztény imádság törvényszerűségei akkor is megfigyelhetők nála, amikor a dicséret (Ef 5,19), a hálaadás (Kol 3,17), a kérés és a mindenkit befoglaló közbenjárás (Róm 15,30) imájára buzdít bennünket. Az egyik legszebb buzdítása szerint: „Énekeljétek hálás szívvel zsoltárt, himnuszt és szent dalokat Istennek. Bármit szóltok és tesztek, mindent az Úr Jézus nevében tegyetek s adjatok hálát általa Istennek, az Atyának (Kol 3,16-17).

"Az Atyától a Fiú által a Szentlélekben az Atyához" gondolattal nemcsak a szentírásban, hanem az egyházatyák írásaiban is gyakran találkozunk. *Római Szent Kelemen* a korintusiakhoz írt levelében az egyház alapítását így írja le: „Az apostolokat Jézus Krisztus rendelte számunkra (vö.= Krisztus által), hogy hirdessék az evangéliumot, Jézus Krisztust pedig az Isten küldte el (vö.= az Atyától). Krisztus az Istentől, az apostolok Jézus Krisztustól, de mindkettő annak rendje szerint az Isten akaratából való volt. Átvették a parancsolatokat, és Urunk Jézus Krisztus feltámadása által birtokukba jutott a teljesség, így Isten ígében megerősödtek, és a Szentlélek teljes birtoklásával (vö.=a Szentlélekben) elmentek, hogy hirdessék az

evangéliumot, az Isten országát, mely el fog érkezni (vö.= az Atyához). Miután a különböző vidékeken és városokban hirdették az igét, előjárókat állítottak mindenütt, kiket próbára tettek a Lélekben, a püspököket és a diakónusokat, azok számára, akik hinni fognak" (Első levél a Korintusiakhoz XLII). *Antióchiai Szent Ignác* így érzékelteti képszerűen keresztény életünknek ezt a törvényszerűségét: A hívők az Atyaisten templomának a kövei lesznek, Jézus Krisztus keresztje az "emelő", a Szentlélek pedig "csigaként" szolgál, felvonónk a hit, felvonópályánk pedig Istenhez a szeretet (Efezusiakhoz IX,1). *Szent Polikárp* vértanúsága előtt mondott imádságában így könyörög: „Urunk, mindenható Isten, a te szeretett és áldott Fiaid Jézus Krisztus Atyja, aki által ismeretted elnyertük... áldalak téged, mert erre a napra és órára méltattál, hogy részt kapjak tanuid számában, Krisztusod kelyhében, a testnek és léleknek a feltámasztásában, a Szentlélek romolhatatlanságában. Ezért mindenkiért is kérlek Téged, áldalak téged, dicsőítek téged az örök és mennyei Főpap, Jézus Krisztus, szeretet Fiaid által, aki által neked vele együtt és a Szentlélekkel dicsőség most és jövő időkben is" (Szent Polikárp vértanúsága 14,1-3). *Szent Iréneusz* már röviden is megfogalmazza a formulát: „A Szentlélek által jutunk el a Fiúhoz és a Fiú által juthatunk az Atyához”.⁵ Az ariánus viták után még nagyobb számban jelennek meg az olyan megfogalmazások, amelyek egyre világosabban megfogalmazzák a három isteni személy üdvtörténeti szerepét. *Nüsszai Szt. Gergely* például így fogalmaz: "Isten mindenféle tevékenysége teremtményei felé... az Atyánál kezdődik, folytatódik a Fiú által és beteljesedik a Szentlélekben". *Szent Atanáz* tömör megfogalmazásában: "Az Atya alkot mindent az Ige által a Szentlélekben".⁶

Az Atyához intézett imádságok

Jézus példája és parancsa szerint, amikor imádkozunk Istenhez, a mi Atyánkhoz fordulunk. "Atyának" nevezhetjük Istent, mert őt emberré lett Fia így nyilatkoztatta ki nekünk. Ő már, amikor a világba lép, akkor is az Atya akaratát teljesíti (Zsid 10, 5-9). Az Atya üzenetét közvetíti, az Atyához imádkozik: "Áldalak téged, Atyám, mennynek és földnek Ura, mert feltártad ezt a kicsinyeknek" (Mt 11,25), és arra tanít minket, hogy mi is Atyának szólítsuk az Istent (Mt 6,9). Megígéri, hogy amit nevében kérünk megadja azt nekünk az Atya (Jn 15,16). Mindnyájunkat az Atyához akar vezetni, és azt is tudtukra adja, hogy "senki sem juthat az Atyához, csak én általam" (Jn 14,6). Keresztáldozata előtt így imádkozik: „Atyám, ha lehetséges, kerüljön el ez a kehely, de ne úgy legyen, amint én akarom, hanem amint te" (Mt 26,39). Utolsó szavait is az Atyához intézi: „Atyám, kezedbe ajánlom lelkemet" (Lk 23,46), de előtte még kéri az Atyát azokért, "akik nem tudják, hogy mit tesznek" (Lk 23,34). Jézus életében az Atyával való személyes kapcsolat, az Atyához intézett imádság meghatározó tényező.

---

⁵ *Adv. Haer.* V. 36,2

⁶ *Első levél Szerapionhoz*, I,23-24.

Joggal szólíthatjuk őt mi is Atyánknak, hiszen a keresztségben újjászülettünk vízből és Szentlélekből (Jn 3,5), és az Atya gyermekei lettünk. A hittel és keresztséggel Krisztust öltjük magunkra, tehát jogunk és kötelességünk az ő lelkületével fordulni az Atyához. Tőle tanuljuk meg, hogyan kell helyesen imádkozni (Lk 11,1), különösen azt, hogy gyermeki bizalommal kell Atyánk elé terjeszteni kéréseinket. Megtanulhatjuk tőle a helyes istendicsőítő imádságot, hiszen életét ebbe a kijelentésbe foglalta össze: „Atyám megdicsőítettelek téged a földön (Jn 17,4).

Az egyház ősi hagyománya szerint a liturgikus imádságainkban legtöbbször az Atyához imádkozunk: az Atyához terjesztjük kéréseinket Jézus Krisztus által a Szentlélekkel egységben. Az apostoli atyák írásaiból látjuk, hogy az első keresztények között is megjelent az imádságnak ez a formája.⁷ Már Római Szent Kelemen is az egyik imádságában Krisztus által az Atyához imádkozik: „Mindezeket egyedül te (Atyaisten) teheted meg mivelünk, mi tégedet vallunk meg, lelkünk főpapja és pártfogója, Jézus Krisztus által, és általa tiéd a dicsőség és a magasztalás most és nemzedékről nemzedékre és örökkön örökké. Ámen.”⁸ Egy századdal később Origenész is megerősíti ezt a hagyományt, amikor az imádságról szóló könyvében azt kéri a keresztényektől, hogy az imádságot "Jézus Krisztus által a Szentlélekben a mindeneket teremtő Atya dicséretével" fejezzék be.⁹ A liturgiában csak néhány ima fordul közvetlenül Krisztushoz, a Szentlélekhez pedig csak kivételesen szoktunk imádkozni.¹⁰ Már a hippói zsinat¹¹ (393, 25. kánon), majd pedig a III. karthágói zsinat (397, 23. kánon) is, a korabeli ariánus veszély ellenére is a következő szabályt írta elő¹²: "*Cum altari assistitur, semper ad Patrem dirigatur oratio.*" (Amikor az oltárnál szolgálsz, mindig az Atyához terjesszük könyörgésünket!)

Nyilvánvaló, hogy ez a szabály az őskeresztény hagyományban azért alakult ki, mert teljesen összhangban van a Szentírással. Jézus főleg a kérő imádsággal kapcsolatban ismételten tanítja ezt a törvényszerűséget: "Bármit kértek majd nevemben az Atyától, megadja nektek." (Jn 15,16; 16,23-28). De arra is figyelmeztet, hogy úgy imádkozzunk mint Ő: az Ő lelkületével, sőt esetleg az ő szavaival. A "miatyánkban", az imádság legszebb és legtökéletesebb paradigmájában megtanít minket arra, hogy miért és hogyan forduljunk a mi mennyei Atyánkhoz. Szent Pál apostol kifejezetten is ezt kéri az kolosszei hívektől: "Énekeljete hálás szívvel zsoltárt, himnuszt és szent dalokat Istennek. Bármit szóltok és tesztek, mindent az Úr Jézus nevében tegyetek, s adjatok hálát általa Istennek, az Atyának" (3,16 kk). Szinte szószerint ugyanezt kéri az efezusi hívektől is: „Adjatok hálát mindenkor, mindenért Urunk Jézus Krisztus nevében Istennek, az Atyának (5,20). Szent Pál maga is követi ezt a szabályt leveleiben, a levelekben található imádságokban és a levelek elején

⁷ *Didache* IX, X; *Szt. Polikárp vértanúsága* 14; 20; *Antióchiai Szt. Ignác*: Eph. IV,2; Róm II,2.

⁸ *A korintusiakhoz írt levél* LXI,3

⁹ *De oratione* XXXIII,1,6 PG 11,557.

¹⁰ *Egy régi liturgikai szabály szerint*: "Omnis oratio dirigatur ad Patrem vel Filium, nulla autem ad Spiritum Sanctum, quia Spiritus Sanctus donum est, et a dono non petitur donum." Mindazonáltal nem mondhatjuk, hogy a Szentlélekhez való imádkozás ellentmondana a keresztény hitnek (vö. *Veni Creator Spiritus!*)

¹¹ Ezen a zsinaton Szent Ágoston, még mint áldozópap vett részt.

¹² *A teljes szöveg*: "Ut nemo in precibus vel Patrem pro Filio, vel Filium pro Patre nominet. Et cum altari assistitur, semper ad Patrem dirigatur oratio."

található köszöntésekben (vö. Ef 1,3 kk; 1 Kor 1,4-9; 2Kor 1,3-6; Gal 1,2-5, Kol 1,3kk; 1 Tit 1,2kk). Így például a római levél elején: „Először is hálát adok Jézus Krisztus által Istenemnek mindnyájatokért” (1,8-9).

A liturgikus imádság Istenhez, az Atyához szól, vagy szó szerint említve az Atyát, vagy pedig csak Istenként, illetve Úristenként említve, de az imádság összefüggéséből nyilvánvaló, hogy ez az Isten azonos az Atyával. Az Atyának legtöbbször van valamilyen jelzője, legtöbbször a "teremtő", "mindenható", "örök", "gondviselő" jelzők jelennek meg, mint a számunkra lényeges, illetve a kéréseink szempontjából fontos isteni tulajdonságok. A könyörgés főrészében pedig az Isten valamilyen nagy tetteire hivatkozva terjesztjük az Atya elé kéréseinket. A kérések előterjesztésében követjük a zsidó hagyományt, hiszen a választott nép fiai is Isten "nagy tetteire" hivatkozva terjesztették Isten elé kéréseiket. A könyörgések bevezető része a kezdetektől fogva "a mi Urunk Jézus Krisztus által" formula volt, hiszen Jézus Krisztus a közvetítő Isten és az emberek között (Róm 4,8; 16,27; Zsid 13,15). Krisztus a közbenjárónk, aki által az Atya elé járulunk. Ő áll az imádkozó egyház élén, az Atya felé fordulva, velünk együtt kérve a mennyei Atyát. Csak később egészítették ki a befejezést a "Szentlélekkel egységben" (in unitate Spiritus Sancti) résszel, és csak az V. századra alakult ki az a megfogalmazás, hogy Jézus Krisztus által a Szentlélekben fordulunk az Atyához.

Tanulságos és sokatmondó számunkra, hogy a Sacramentarium Leonianum, ami a római liturgia legrégebb és legtisztább tanúja (V-VI.század) 1030 orációja közül csak három olyan van (Advent I, III és V. vasárnapi collecta), amelyik nem az Atyát szólítja meg. Amikor a római liturgia a gallikán liturgiából átvesz néhány elemet és könyörgést, akkor ezek száma valamelyest megnövekszik. Ezért nem meglepő, hogy a XII. században a "Micrologus" című könyv szerzője¹³ ennek a szabálynak a megtartására így figyelmeztet: „A könyörgéseket a "mi Urunk által" formulával fejezzük be, hiszen az Atyához imádkozunk a Fiú által, a Fiú parancsa szerint, aki az evangéliumban ezt parancsolta nekünk" (PL 151,981). Évszádokkal később, a tridenti misekönyvben is csak 27 olyan könyörgés volt, amely nem az Atyához intézett imádság volt, hanem közvetlenül a Fiút szólította meg. J.A. Jungmann liturgiátörténeti analízise¹⁴ szerint a római liturgia eredeti törvényszerűsége ("per Christum ad Patrem"), - az Atyához intézett imádság -, mind a mai napig jellegzetes és követendő norma maradt. *Erre legtekélyesebb példa: a legfontosabb liturgikus imádság, a szentmise kánonja.* Nemcsak a római kánon, hanem az új, II. Vatikáni zsinat utáni kánonok is következetesen megőrizték ezt a törvényszerűséget.

A szentmise imádságai, különösképpen a *könyörgések* (collecta, secreta, postcommunio) és a papra tartozó egyéb részek mind az Atyára irányulnak.¹⁵ Vannak olyan imádságok, amelyek közvetlenül az Atyát szólítják meg, így például a "Suscipe, Sancte Pater", a "Te igitur, clementissime Pater", és a "Pater noster" kezdetű

¹³ A legjobbnek tartott középkori liturgiakommentár szerzője ismeretlen. A lehetséges szerzők között Hrabanus Maurus, Johannes Beleh-t, és különösképpen is Chartres-i Ivo-t szokták megemlíteni. A mű teljes címe: Micrologus de ecclesiasticis observationibus.

¹⁴ JUNGSMANN J. A., *Die Stellung Christi im liturgischen Gebet*, Münster 1962, 11.

¹⁵ OPPENHEIM, P., *Institutiones in S.Liturgia* VI, Roma 1941, 233-238.

imádság. Vannak olyan imádságok, amelyek csak közvetve, az Atya egyes attribútumait (tulajdonságait) kiemelve kezdődnek (vö. Mindenható örök Isten, Irgalmas Isten stb.). A *prefációk* bevezető részében is először mindig az Atyához fordulunk: „Valóban méltó és igazságos, illő és üdvös, hogy mindig és mindenütt hálát adjunk neked, mi Urunk, szentséges Atyánk, mindenható örök Isten". A prefáció után, a római kánon rögtön egy Atyához intézett kéréssel kezdődik: „Könyörögve kérünk tehát jóságos Atyánk, Fiad a mi Urunk Jézus Krisztus által: fogadd el, és áldd meg ezeket az adományokat és ajándékokat, ezt a szent és tiszta áldozatot" (Te igitur clementissime Pater...), de tulajdonképpen az egész kánon, sőt az eucharisztia megünneplésének is az a célja, hogy hálát adjunk az Atyának a megváltás kegyelméért, és azért, hogy Krisztus áldozata jelenvalóvá válik számunkra a szentmise közösségében. Még az *epiklézis*, a Lélek-hívó imádság is az Atyára irányul, hiszen az epiklézisben a pap az Atyát kéri, hogy küldje el a megszentelő Szentlelket, hogy a felajánlott adományok Krisztus testévé és vérévé váljanak.

Nemcsak a nyugati liturgia kánonjai, hanem a keleti liturgiák (főként az antióchiai, jeruzsálemi és szíriai) anaphorai szentháromságos jellegűek.¹⁶ Az eucharisztia ünneplésekor nyugaton és keleten hálát adunk az Atyaistennek (eucharisztia) azáltal, hogy megemlékezünk (anamnézis) Jézus Krisztus önátadásáról, amit a Szentlélek (epiklézis) az Egyház áldozati adományában jelenvalóvá tesz.

Az Atya személye a szentmise kánonjában

A római liturgia sajátossága, hogy a liturgiában az Atyához intézzük imádságainkat Krisztus által a Szentlélekben. Erre legtökéletesebb példa: a legfontosabb liturgikus imádság, a szentmise kánonja. Már a prefáció bevezető részében is először az Atyához fordulunk, és a prefáció után a római kánon rögtön egy Atyához intézett kéréssel kezdődik: "Könyörögve kérünk tehát jóságos Atyánk, Fiad a mi Urunk Jézus Krisztus által fogadd el és áldd meg ezeket az adományokat és ajándékokat, ezt a szent és tiszta áldozatot." Még az epiklézis, a Lélek-hívó imádság is az Atyára irányul, hiszen az epiklézisben a pap az Atyát kéri, hogy küldje el a megszentelő Lelket, hogy a felajánlott adományok Krisztus testévé és vérévé váljanak. Van olyan kánon (IV.), ahol ötször is kifejezetten megszólítjuk az Atyát.

A következőkben liturgikus-teológiai elemzéssel azt szeretnénk összefoglalni, hogy milyenek mutatják be az Atyát az eucharisztikus imádságok (kánonok); és szintézisre törekedve arra is rámutatunk, hogy miket kérünk az Atyától a szentmise legfőbb imádságában.¹⁷ Elemzésünket az első négy kánonra korlátozzuk. A prefációk elemzésétől el kell tekintenünk, mert a jelenlegi misekönyv gazdag prefációválasztéka miatt erre itt nincs lehetőségünk.

¹⁶ V.ö.: QUELLET, M., *Szentháromság és Eucharisztia*, in *Communio* 8 (2000/4) 3-28.

¹⁷ vö. LODI, E, *Il Padre di Gesù Christo nella liturgia*, EDB Bologna, 1998, 71-88.

Háromféle összefüggésben találkozunk az Atya személyével. A kánon elején, a prefáció bevezető szavaiban és a kánon végén a doxológiában hálát adunk az Atyának a teremtés, és a megváltás művéért. A kánon imádságaiban megismerhetjük az Atyát, az Atya legfőbb tulajdonságait. A kánon elemzése arra is lehetőséget ad, hogy összefoglaljuk, hogy mit tett értünk az embert teremtő és üdvözíteni akaró Atyaisten Jézus Krisztus által a Szentlélekben.

Az Atya tulajdonságai

A kánonok az Atya személyét önmagában, vagy pedig jelzős főnév formájában valamely tulajdonságával együtt említik ("szentséges atyánk", "irgalmas atyánk", stb.). Az I. kánon már "az alapítás" elbeszélésénél (...szemét az égre emelte, tehozzád, az Istenhez, mindenható Atyjához, majd hálát adva...) is tudatja velünk, hogy mi is, mint Jézus Istenhez, a mindenható Atyához terjesztjük kérésünket. Az *Atya szentségét* három kánon hangsúlyozottan is kiemeli, hiszen az Atya szentségére való hivatkozással kezdődnek ezek a kánonok (vö. II. kánon: "Szentséges Atyánk"...minden szentség forrása; III. kánon: "valóban szent vagy Istenünk, és méltán dicsőít téged...; IV. kánon: "magasztalunk téged, Szentséges Atyánk, mert hatalmas vagy..."). A IV. kánonban négyszer is előfordul a "szentséges Atyánk" megszólítás.

Nemcsak a bibliában, hanem a liturgikus szövegekben is az Istent irgalmas (jóságos) Atyánknak ismerjük meg (IV. kánon: "jóságos Atyánk" megszólítása; és vö. I. kánon: clementissime Pater). A hűséges és igaz Istenünkhöz (I. kánon), a mindenható Atyához (I. és II. kánon) fordulunk, hogy Isten angyala "vigye áldozatunkat a mennyei oltárra". A negyedik kánon "hivatalos" prefációja egymagában is összefoglalja az Atya szinte minden fontos tulajdonságát: "Szentséges Atyánk, egyedül te vagy az igaz és élő Isten. Te minden időt megelőzve létezel, mindörökre megmaradsz, és megközelíthetetlen fényben rejtezel. Te egyetlen jóság és minden élet forrása."

Az Atya tulajdonságai közül a szentséget és az irgalmasságot emelik ki leginkább a liturgikus szövegek, hiszen maga Jézus is az Atyához intézett főpapi imájában ezt hangsúlyozza leginkább: "Szentséges Atyám, tartsd meg őket nevedben, akiket nekem adtál" (Jn 17, 11). Az irgalmasságot és jóságot nyilvánvalóan azért emelik ki a kánonok szövegei, mert Isten üdvözítő akaratának forrása Isten irgalma és jósága. A IV. kánon főként a teremtésben megmutatkozó jóságot emeli ki, amikor azt mondja: "Te egyetlen jóság és minden élet forrása azért alkottál mindent, hogy teremtményeidet áldásoddal áraszd el, és mindenkit boldogítsd világosságod fénye által." De az is nyilvánvaló, hogy Isten irgalma leginkább a megváltásban művében mutatkozik meg: I. kánon: "...irgalmadból mégis bocsáss be minket szentjeid körébe."

;

II. kánon: "...irgalmadban bízva távoztak el a világból."; II. kánon: "könyörülj kérünk, mindnyájunkon"; III. kánon: "Nézd kegyes és jóságos szemmel...";

IV. kánon: "...amikor pedig engedetlenségével barátságodat elveszítette, nem hagyta őt a halál hatalmában. Mindenkinek irgalmasan segítségére sietél, hogy aki téged keres, rád találjon."

Az Atya tevékenysége

a/ antropológiai szempontból:

A IV. kánonban figyelhetjük meg legjobban ezt a szempontot, hiszen a kánon alapvető jellegzetessége, hogy üdvtörténeti összefüggésben dicsőíti Isten nagyságát, aki bölcsességgel és szeretettel teremtett mindent, a saját képmására teremtette az embert (Gen 1,26) és azt a hivatást adta neki, hogy a Teremtő munkatársa legyen. A szakértői vélemények szerint a Gaudium et spes (34.p.) teológiai antropológiáját fedezhetjük fel ebben az eucharisztikus imádságban. A legjellegzetesebb szövegrész: "a magad képmására teremtetted az embert, és gondjára bízta az egész világot, hogy csak neked a Teremtőnek szolgálva uralkodjék minden teremtményen. Amikor pedig engedetlenségével barátságodat elveszítette, nem hagyta őt a halál hatalmában. Mindenkinek irgalmasan segítségére sietél, hogy aki téged keres, rád találjon."

b/ krisztológiai szempontból:

Az eucharisztikus imádságokban az Atyához fordulunk, de a Fiú által a Szentlélekben. Mivel a megváltás műve az Atya akaratából történt, nyilvánvalóan az Atya szerepe a leghangsúlyozottabb a kánonokban, de az Atyához kapcsolódóan mindig megjelenik Krisztus, az Egyszülött Fiú, aki az Atya akaratából és a Szentlélek közreműködésével váltott meg bennünket. Arra is érdemes odafigyelnünk, hogy ezek az imádságok nemcsak a Fiú megváltó áldozatáról, a húsvéti misztériumról beszélnek, hanem arra is emlékeztetnek, hogy a megváltás művét tágabb értelemben kell értelmeznünk, vagyis a megváltás az egész Szentháromság közös tevékenysége. De az is nyilvánvaló, hogy a megváltásban mind a három Személynek külön sajátos szerepe van.

A Fiú tevékenységét jellegzetesen kifejezik azok az igék, amelyekben előttünk áll a Fiú sajátos közvetítői szerepe:

- "általa alkotta mindent" (II.)
- "őt küldted, hogy üdvözítőnk és megváltónk legyen".(II.)
- " általa ...éltetsz és megszentelsz mindent és népet gyűjtesz magad köré szüntelen"(III.)
- "amikor érkezett az idők teljessége, Üdvözítőt küldtél nekünk: egyszülött Fiadat."(IV.)
- " elküldte (= a Fiú) tőled Atyánk, a híveknek első ajándékul a Szentlelket (IV.)

c/ pneumatológiai szempontból:

Az Atya a megszentelődésünk végső forrása, de a Szentlélek, a harmadik isteni személy, aki által megszentel bennünket. A kánonokban az adományok "szentté válása", átváltoztatása is nemcsak a "teremtő ige" erejében, hanem a

Szentlélek által megy végbe. Tanulságos és sokat mondó számunkra, hogy még az epiklézis, a Lélek hívó imádság is az Atyára irányul, hiszen az epiklézisben a pap az Atyát kéri, hogy küldje el a megszentelő Szentlelket, hogy a felajánlott adományok Krisztus testévé és vérévé váljanak. Egyházunk új katekizmusa (1993) így definiálja az epiklézist: "Az epiklézis (Lélekhívás) könyörgés, amelyben a pap kéri az Atyát, hogy küldje el a megszentelő Szentlelket, hogy a felajánlott adományok Krisztust testévé és vérévé váljanak, és hogy azokat befogadva, a hívek maguk is Istennek élő áldozattá váljanak."(KEK 1105). Ezzel teljesen összhangban van az, amit az egyes kánonokban olvasunk.

Mindegyik kánonban kétféle epiklézissel (konszekrációs és kommuniós) találkozunk. Az egyik az átváltoztatás előtti, amikor az Egyház kéri az Atyát, hogy küldje el Szentlelkét a felajánlott adományokra (vö. 3.kánon: "Kérve kérünk tehát Istenünk, a Szentlélek által szenteld meg áldozati adományunkat..."). A másik az átváltoztatás utáni, amikor azért imádkozunk, hogy a Szentlélek szentelje meg mindazokat, akik az Eucharisziában részesülnek (vö. 3. kánon: "Add, hogy mi, akik az ő testét és vérét magunkhoz vesszük, Szentlelkével egy test és egy lélek legyünk Krisztusban").

A IV. kánonban a pneumatológiai aspektus különösen is erős. Az epiklézisen kívül is megjelenik a Szentlélek. Az epiklézis előtti imádságból többet is megtudunk a Szentlélek üdvtörténeti szerepéről: "...elküldte tőled, Atyánk, a híveknek első ajándékul a Szentlelket, hogy befejezze Krisztus művét a világban, és mindent megszenteljen."

d/ eszkatológiai szempontból:

Nyilvánvaló, hogy az eszkatológiai szempont is megjelenik a kánonokban, hiszen az Eucharisztia az örök élet záloga. Ismételten kérjük az Atyát, hogy éppen az Eucharisztia által segítsen minket, hogy eljussunk hozzá, aki üdvösségünk forrása és célja. A I. kánonban a szentek közösségének kiemelt említése (24 szent, 2x12 megosztásban) a végső állapotra irányítja figyelmünket. A "venerantes" és a "communicantes" kezdet (vö. a szentek közösségében tisztelettel megemlékezünk), illetve melléknévi igenevek is utalnak rá, hogy a szentek tisztelete azt is jelenti, hogy nemcsak tiszteljük őket, hanem már most is közösségben vagyunk velük, az Eucharisztia ünneplésében is, hiszen az Atya szándéka szerint ők is segítenek bennünket az örök haza felé vezető úton.

Mindnyájunk vágya az, hogy majd egykor a szentek társaságba eljussunk, s ehhez kérjük minden szentmisében a szentek segítségét (vö. I. kánon: "ments meg minket az örök kárhozattól és végy fel választottaid körébe; kérünk, bár meg nem érdemeljük, irgalmadból mégis bocsáss be minket szentjeid körébe..."). A legrövidebben a II. kánon fogalmazza meg ezt a gondolatot: "Könyörülj kérünk mindnyájunkon, hogy Isten anyjával, a Boldogságos szűz Máriával, a szent apostolokkal és minden szenttel együtt, akik a világ kezdete óta kedvesek voltak előtted, részesei lehessünk az örök életnek és dicsőítve magasztaljunk téged, Jézus Krisztus, a te Fiad által."

Az elhunytakért való imádság is az eszkatonra irányítja figyelmünket. Az értük mondott imádságból az is kiderül, hogy ez az állapot a "boldogság, a világosság, a béke országa" (I. kán) és "Isten boldogító szinelátása" (II.kán). A megholtakért végzett misében mondott könyörgés önmagában is összefoglalja a feltámadás teológiáját. "Emlékezzél meg...add, hogy... részesüljön Fiad feltámadásában is, amikor a holtakat életre kelti a föld porából, és romlandó testünket megdicsőült testéhez hasonlóvá teszi. Többi elhunyt testvérünket pedig, és mindazokat, akik a te kegyelmedből költöztek el ebből a világból, fogadd be jószágosan országodba. Ott majd reményünk szerint, velük együtt mi is dicsőségben örökre részesülünk, amikor letörölsz szemünkről minden könnyet, és színről színre látunk téged, Istenünk. Hasonlók leszünk hozzád mindörökre, és szüntelenül dicsőítünk téged." (III.kán.)

Az Atya és az Egyház

Az Atya nemcsak a Fiú és a Lélek által jelenik meg az életünkben és a liturgiában, hanem az Egyház által is. Maga az Egyház, Isten újszövetség népe is az Isten (az Atya) műve. *Az I. kánon már rögtön az elején felhívja a figyelmünket arra, hogy az Egyházban, az Egyházzal együtt és az Egyházért ajánljuk fel a legszentebb áldozatot:* "könyörögve kérünk tehát, jószágos Atyánk, ...elsősorban szent és katolikus Egyházadért ajánljuk fel neked: tartsd meg békében, őrizd meg egységben, és vezesd az egész földkerekségen szolgálóddal, N. pápánkkal, N. főpásztorunkkal, és mindazokkal, akik az egyetemes és apostoli hitet őrzik és vallják."

Az egyetemes egyházzal egységben ünnepeljük az Eucharisziát. A liturgikus cselekmények sohasem magánjellegű ünnepek, hanem az Egyház nyilvános ünneplései. A kánon el is mondja, hogy kik tartoznak ehhez az egyetemes egyházhoz (pápa, püspök, szolgálóid, szolgálóid...stb.). A liturgikus konstitúció megfogalmazása szerint "az egyház az egység szakramentuma: a püspökök vezetése alatt egyesült és rendezett nép."(SC 26). Az anamnézis kiemelten megkülönbözteti az Eucharisziát ünneplő papi nép hierarchikus tagozódását ("...mi, a te szolgálóid, és a te szent néped..."). Az egész egyház ünnepli az eucharisziát, de azért az első kánon is kiemelten megemlékezik azokról, "akik most erről az oltárról fiad szentséges testében és vérében részesülnek." Ezekre számára kérjük az Atyától a "kegyelem teljességét" és "minden mennyei áldást." A megemlékezés végén az Eucharisztia megünneplését vezető szolga bűnössége tudatában fejezi be könyörgéseit az Egyház minden tagjáért (jelenlévőkért és távollévőkért).

A II. kánonban az ekkleziológiai szempont már a bevezető prefációban is jelezve van, hiszen tudunkra adja ez a prefáció, hogy az emberré lett örök Ige az Atya akaratából "szerezte meg az ő szent népét", az Egyházat. Még ez a rövid kánon is felsorolja az egyház hierarchikus tisztségviselőit, de úgy, hogy velük kapcsolatban az egységért imádkozik. Nagy tartalmi és formai rokonságot fedezhetünk itt fel a Didaché (10,5) és a II. kánon szövege között. A hívek általános papságára utalva, - ami szintén az áldozatbemutatás kötelességével jár együtt (vö. 2 Kor 29,11) - érdekes

módon az imádkozó pap többes szám első személyben kezdi az anamnézist ("Ezért Fiad halálának és feltámadásának emlékét ünnepelve, felajánljuk neked..."). A hálaadás is nemcsak a pap kötelessége, hanem a hierarchikusan tagozódó Isten népe köszöni meg: "hogy színed előtt állhatunk és szolgálhatunk neked". Mindenesetre figyelemreméltó, hogy ez a megemlékezés nem választja szét a szolgálati papságot és az általános papságban részesült híveket, mint ahogyan azt megteszi a római kánon.¹⁸

A *III. kánonban* is domináns elem az egyház témája. Nem véletlen, hiszen "ekleziológiai kánonnak" is szoktuk nevezni ezt C. Vaggagini által szerkesztett új kánonot, amelyben a II. Vatikánum ekleziológiája tükröződik. Már rögtön a Sanctus után az kérjük az Atyától (a magyar szöveg Istent említ), hogy gyűjtsön egybe mindnyájunkat, "hogy napkelettől napnyugatig tiszta áldozatot mutasson be neked." Nyilvánvaló, hogy a nép egybegyűjtésének célja az, hogy be legyen mutatva az áldozatot, amiről már a próféta is jövendöl (Mal 1,11: oblatio munda - hangsúlyozva, hogy ezt a nép mutatja majd be), és amiről a Zsidókhöz írt levél is tanúskodik (Zsid 13,15-16).

A másik jelentős szöveg az anamnézisben található: "Tekints, kérünk, Egyházad áldozati adományára, ismerd föl benne Fiad áldozatát, amely által kiengesztelődni akartál." Húségesen tükrözi ez az imádság a szentmise áldozat jellegéről szóló katolikus tanítást. A szentmise Krisztus és az Egyház áldozata. A szentmise nem önálló áldozat, hanem Krisztus áldozata jelenik meg benne szakramentális formában. Krisztus az áldozat-bemutató, Krisztus az áldozat, de most már nem "vérontással" (cruente), hanem "vérontás nélkül" (incruente) mutatjuk be a megváltó áldozatot (vö. Tridenti zs., XXII.sess., 1-2). Krisztus áldozatát elfogadta az Atya. Mi tehát abban remélünk, hogy ha Krisztus áldozatához kapcsoljuk a mienket, akkor az is kedves lesz az Atya előtt.

A harmadik jelentős szöveggel a közbenjárásoknál találkozunk: " Atyánk... erősítsd meg hitben és szeretetben földi zarándokútját járó Egyházadat: szolgálodat, N. pápánkat, és N. püspökünket, a püspökök testületét, a papságot és egész megváltott népedet. Teljesítsd kegyesen házad népe kéréseit, hiszen te akartad, hogy színed el álljunk. Jóságos Atyánk, vondd magadhoz irgalmasan a világon szétszóródott valamennyi gyermekedet." - A hierarchikusan tagozódó egyház áll itt előttünk (pápa, a püspök, stb.), amelyben új elemként és hangsúlyozottan megjelenik a püspöki kollégium fogalma és immáron nagyobb hangsúlyt kap "az egész megváltott nép" gondolata, hiszen a keresztség révén az általános papság kegyelmében részesült minden jelenlévő (1 Pét 2,9), és ebben a lelkiületben kell részt vennie a szentmisén.

A *IV. kánonnak* két sajátos ekleziológiai gondolata van. Az anamnézisben az imádkozó egyház kéri az Atyát, hogy küldje el a Szentlelket, hogy akik egyek lettek a szentmise megünneplésében, egybegyűlve Krisztusban élő áldozattá váljanak (vö. Add meg jóságosan mindazoknak...) Az Atya akarata szerint Szentlélek az, aki megteremti az Egyház egységét és képesíti az Egyház tagjait arra, hogy az általános

---

¹⁸ cö. MAZZA, E, Le odierne prehiere eucaristiche, EDB Bologna, 1991, 210-213.

papságukat gyakorolják, de nemcsak a szentmisében, hanem a mindennapi életben is, amikor "Krisztusban élő áldozattá" válnak.

Jellegzetes és új gondolat, hogy a kánon említi azokat is, akik még csak tágabb értelemben tartoznak az Egyházhoz, Krisztus titokzatos testéhez (vö. "... és mindazokról, akik őszinte szívvel keresnek téged."). Nemcsak a K. Rahner-féle "anonim-kereszténység" fogalmára gondolunk, amikor ezt halljuk, hanem arra is, hogy II. Vatikáni zsinat is tanítja a megváltó kegyelem egyetemességét, sőt a kánon kifejezése is a zsinati dokumentumokból való. A Lumen Gentium 16. pontja szerint "Azok, akik saját hibájukon kívül nem ismerik Krisztus evangéliumát és egyházát, de őszinte szívvel keresik az Istent, és törekszenek arra, hogy a kegyelem befolyása alatt kövessék lelkiismeretükben felismert isteni akaratot, elérhetik az üdvösséget.". Az Egyház a mai világban című konstitúció pedig kijelenti: "Minthogy Krisztus mindenkiért meghalt és minthogy minden ember végső hivatása azonos, vagyis isteni hivatás, ezért azt kell tartanunk, hogy a Szentlélek mindenkinek megadja a lehetőséget arra, hogy, *csak az Isten által ismert módon*, részesedjék Krisztus húsvéti misztériumában" (GS 22).

A doxológiák

A doxológiákban, a Szentháromságot dicsőítő imádságokban is *megfigyelhetjük ugyanezt a törvényszerűséget*. Már az Újszövetségben is bőséggel vannak kisebb-nagyobb doxológiák. A *szentírási doxológiák* nagyobb része egyedül Istenre, mint az Atyára irányul (Róm 11,36; Gal 1,5; Fil 4,40; 1Tim 1,17; 6,16; 1Pt 5,11; Jel 4,9-11; 7,12;). Főként Pál apostol hangsúlyozza, hogy "Istennek, a mi Atyánknak legyen dicsőség örökkön-örökké" (Fil 4,40). Van három olyan háromságos Istendicsőítés, amely az Atyára irányul Krisztus által (Róm 16,27; 1 Pét 4,11; Jud 25) és van egy, amelyben az Atyát dicsőítjük az Egyházban Krisztus által (Ef 3,21). A dicsőítésnek többféle oka is lehet. A Újszövetség az Ószövetséghez hasonlóan három okból kifolyólag magasztalja az Istent. Egyrészt azért, mert megtapasztalta, illetve tudatosította Istennek egyik vagy másik tulajdonságát, mint például láthatatlanságát, hatalmát, örökkévalóságát (1Tim 1,17; 1Tim 6,16; Róm 11,33-36), másrészt azért, mert ő a Teremtő, mi pedig az ő teremtményei vagyunk (Jel 4,11). A leggyakoribb motívum pedig az üdvtörténetben (Róm 11,16) és a megváltásban (Gal 1,3-5, 1Pét 5,11) megmutató isteni jóság.

Az *egyházatyák* írásaiban található liturgikus szövegek is az istendicsőítő imádságban az Atyához fordulnak. Ezek a doxológiák több esetben is csak az Atyát említik, legtöbbször binitárius (az Atyához Krisztus által) és elég ritkán pedig trinitárius (Atya, Fiú és a Szentlélek említése) formában vannak megfogalmazva. A szentháromságos hit fejlődésével összhangban, az első évszázadokban csak az Atya és Krisztus személye van ezekben az imádságokban megemlítve. Jó példa erre a

Didaché eukarisztikus imádsága, kánonja. "Hálát adunk néked Atyánk, az életért és tudásért, melyet kinyilatkoztattál nekünk a Te szolgád, Jézus által! Dicsőség néked mindörökké!" (IX fejt.). "Szent Atyánk, hálát adunk néked szent nevedért, melynek sátrát szívünkben ütöted fel, a tudásért és hitért és halhatatlanságért, melyet kinyilatkoztattál nekünk a Te szolgád, Jézus által! Dicsőség néked mindörökké" (X.fejt.).

A liturgiában nemcsak a könyörgő, hanem a dicsőítő és hálaadó imádságokat is az Atyára irányítjuk. Látjuk ezt már a *kis doxológia* (Dicsőség az Atyának és a Fiúnak és a Szentléleknek) első, régebbi megfogalmazásából is. Az ariánus viták előtt az egyházatyák inkább a "Dicsőség az Atyának a Fiú által a Szentlélekben" (Glória Patri per Filium in Spiritu Sancto) megfogalmazást használták. Nagy Szt. Vazul¹⁹ és mások is az új doxológia bevezetését ajánlották, de csak azért, hogy így jobban kihangsúlyozzák a három isteni személy egylényegűségét.

Ugyanezt a törvényszerűséget és problémát figyelhetjük meg a monasztikus breviárium "*Te decet laus*" kezdetű himnuszában. A legrégebbi megfogalmazást már az Apostoli konstitúciókban (VII, 48,3) megtaláljuk a következő szöveggel: „Téged illet a dicséret, téged illet a himnusz, dicsőség neked Atyaisten a Fiú által a Szentlélekben, mindörökkön örökké. Ámen”.²⁰ A téves magyarázatok elkerülése végett egy új megfogalmazásban²¹ (Dicséret és dicsőség...az Atyaistennek és a Fiúnak a Szentlélekkel együtt") a három isteni személyt egy sorba helyezték, amelyben az Atya szerepe már kevésbé hangsúlyozott.

Az Egyház legősibb, s egyben legszebb hálaadó éneke a "*Te Deum*". A himnusz első, leghosszabb része az Atya dicsérete, de tulajdonképpen a második rész, amely Krisztusról szól az is az Atyára irányul. Az ének szentháromságos struktúrája teljesen megfelel az üdvtörténeti és ontológiai szentháromságnak, amelyben az Atya a kezdeményező és a kiindulópont.

A *római kánon nagy doxológiája* (doxológia finalis) is a címben megfogalmazott állításunkat illusztrálja: „Istenünk te mindezeket a javakat mindenkor Krisztus, a mi Urunk által teremtetted, szentelted meg, éltetted, áldod meg és adod nekünk: Ő általa, ővele és őbenne a tiéd, mindenható Atyaisten a Szentlélekkel egységben minden tisztelet és dicsőség mindörökkön örökké". Az Atya és Fiú személyének kiemelése a megfogalmazás ősiségére utal. Nyilvánvaló, hogy ez a dicsőítés elsősorban az Atyára irányul. Az Atya úgy áll előttünk, mint minden jó adomány forrása, mert ő teremti, szenteli meg és áldja meg és adja nekünk ezeket az adományokat, és őt mint minden dolog a végső célját már most megilleti a tisztelet és dicsőség. A Fiú személye, mint Közvetítő megjelenik a dicsőítésben, hiszen az Atya által tesz mindent: teremt, megszentel, éltet, megáld minden jóval. Tehát éppen ezért Krisztus, a mi Főpapunk által dicsőítjük Istent, a mi Atyánkat.

¹⁹ *De Spiritu Sancto*, magyar ford.: Óker. írók 6.köt (szerk.: Vanyó L.), SZIT. Bpest, 1983, 71-164.

²⁰ *latinul*: "Te decet laus, te decet hymnus, tibi gloria Deo Patri per Filium in Sancto Spiritu, in saecula saeculorum. Amen"

²¹ *latinul*: "Te decet... tibi Gloria Deo Patri et Filio cum Sancto Spiritu..."

Összefoglalás

*A liturgia lényegéből is következik ez a törvényszerűség*²². A liturgia célja nemcsak az ember megszentelődése, hanem Isten dicsőítése is. Ismételten kihangsúlyozza ezt már a Mediátor Dei (1947) liturgia definíciója: "A szent liturgia tehát nem más, mint nyilvános istentisztelet..., amelyet a hívek közössége Krisztus által bemutat a mennyei Atyának" (20.p.). Ezt a meghatározást továbbgondolva a II. Vatikáni zsinat liturgikus konstitúciója így magyarázza a liturgia lényegét: "Ebben a nagy műben, amely Istent tökéletesen megdicsőíti, az embert pedig megszenteli, Krisztus mindenkor maga mellé emeli, társává teszi az egyházat, szeretett jegyesét; az Egyház pedig segítségül hívja Urát és általa hódol az örök Atyának" (7.p.). Istentiszteletünknek, az Istent dicsőítő egyéni és közös imádságnak többféle indítéka is van. A keresztény liturgia lényegét, fontosságát két nagy kinyilatkoztatott igazság alapozza meg. Először is annak felismerése, hogy Isten a mi Teremtőnk mi pedig az ő teremtményei vagyunk. Sokat köszönhetünk a Teremtő és gondviselő Istennek. Ennek felismeréséből szinte szükségszerűen fakad az istentisztelet: a hála és a dicsőítő imádság kötelessége. A második még fontosabb igazság az, hogy az embert teremtő és üdvözíteni akaró Isten sokszor és sokféle módon kinyilatkoztatta irgalmas szeretetét, különösen is azzal, hogy Krisztusban megváltott és magához emelt minket. "Méltó és igazságos", hogy mint Isten gyermekei ezért dicsőítsük és magasztaljuk Istent, a mi mennyei Atyánkat. A liturgiában nemcsak a mi megszentelődésünket szolgálja, hanem alkalom arra is, hogy dicsőítsük az embert megszentelő Istent. A két cél szinte elválaszthatatlanul egybetartozik. Minél inkább szentebb valaki, annál méltóbban tudja Istent dicsőíteni, de mindaz, amit Isten dicségére teszünk, saját megszentelődésünket is szolgálja.

A liturgiában Krisztus mint az Újszövetség főpapja folytatja az ő megváltó és megszentelő tevékenységét. A megdicsőült Krisztus mindannyiunk nevében és helyettünk az állandóan kegyelemért könyörög számunkra az Atyánál, hiszen ő a mi "szószólónk" (Jn 2,1-2), és ő a mi megszentelődésünk. De nemcsak az ember megszentelése a liturgia célja, hanem az Isten dicsőítése is, vagyis az, hogy Krisztushoz, az Egyház Fejéhez csatlakozva, mint a "Titokzatos test" tagjai a tökéletes hódolatot és istendicséretet megadjuk az örök Atyának. Krisztus vállalta a főpap szerepét és mint a "titokzatos test" feje, maga gyűjti össze dicsőítésünket, hálánkat, engesztelésünket és kérésünket, s közvetíti az Atya felé. Ígéretet is tett, hogy az ő nevében végzett ima meghallgatásra talál. A legtökéletesebb ima az Eukarisztia megünneplése, mert a Szentlélekben összegyűlt közösség Krisztusnak, a Fiúnak tökéletes áldozatát mutatja be az Atyának.

Hans Urs von Balthasar így foglalja össze az Eucharisztia Atyára irányuló szentháromságos vonatkozását: „Krisztus mindent az Atyától kapott megbízatásban és teljhatalomban cselekszik közös Szentlelkük által, minél fogva mindegyik szinoptikus evangéliumban az eucharisztikus lakoma valódi házigazdája a mennyei Atya, aki a legjobbat nyújtja mindabból, amit kínálhat, miközben az ajándékok isteni

---

²² VERHEUL, A., *Einführung in die Liturgie*, Herder 1964, 60.

íze (minden szentségben) a Szentléleknek köszönhető, aki az ajándékozó Atya és a magát ajándékozni hagyó Fiú közös Lelke s aki arra késztet minket, hogy általa a Fiúval együtt köszönetet mondjunk az Atyának”²³

Távlatok 43 (1999/1) 24-35.

---

²³ BALTHASAR, H. U., *Epilog*, Trier, 1987, 93.